

ԵՐԵՒԵԼԵԱՆԻ ԴԱՐԱՆ

ԱՅԼԱԲԱՆԱԿԱՆ

Ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի 15ին եւ վերջին :
Վեցամսեայ գինն է 40 դրամեկամ կանխիկ :
Մեկ քիւիկն „ „ „ „
Ուղարկելու համար անհրաժեշտ է Կ. Պոլսի Մերձաքաղաքի Պ. Յ. Մարգարեանի գրատունը :
Գրգուր Կարապետի խանութքի վերի յարկը Թ. Յ. Խմբագրի սենեակը :
Ստորագրութիւնը Յաւիտէ 15 առօրէ քիւիկն կսկըսի :

Ո եւ իցի Ազգային Հափաւոր Ժամուցում մը ձրի կը հրատարակուի :
Անճառական լաճու մը համար ըլլալու ծանուցումներուն համեմատաբար սակարկութիւն կըլլայ :
Իւր նպատակին յարմար եկած ստորագրեալ համայններն ու յօդուածները կընդունուին, եւ ուզեն ճիշտ տողաւ նշանով ալ կը հրատարակուին :

45 ՕԴՈՍՏՈՍ

Ա. ՏԱՐԻ 1860.

Թիի 5

ԵՐԵՒՄՏԵԱՆ ՕՐԱՅԻՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱՆԻ ՄԸ

Տես Թիւ 1.

Երբ «Երեւան» շինկոցներէն շուարած կեցեր՝ եղած ու ըլլալու բաներու վրայ զիտուութիւններ կ'ընէի, հազիւ Թէ քանի մը վայրէջեան անցեր էր, նայիս ահաւելի ձայն մըն է քրթմաւ նոյն «Երեւան» խօսած տեղէն : անանկ որ կարծէի Թէ մեռեալներու վերջի դատաստանը իմաց կուտար, եւ կամ Երեւանի պարիսպներու վրայ յարձակման նշան կը տրուէր : Եւ ես այս խառնաշփոթ ձայնէն մէկէն 'ի մէկ բան մը չի հասկընալով, սարսափէս երակներուս մէջ արիւնս բռնուած ու լեզուս կապուած, կեցեր անմուռնջ կ'ըստասէի. անանկ երեւակայելով Թէ նոյն վայրկեանը ձայն ելած տեղէն հարուած մը պիտի ընդունիմ :

Սակայն քիչ մը ատենէն ինքըզիներս ժողովելով՝ իբր խորունկ քունէ մը արթնցածի պէս, մէկէն ոտք ելայ ու զգուշութեամբ սկսայ ձայնը զիտել Թէ ո՛ր կէտէր : Եղէկ մը զիտելով իմացայ, որ նոյն իսկ «Երեւան» է, որ կատաղաբար կը բարբառէր յետագայ բարբառներէն, այսինքն՝ դատապարտութիւն, դատապարտութիւն, այո՛ դատապարտութիւն... Եղէ՛, բացուի՛ն դատաստարանները, զուժարուի՛ն ժողովները, նստի՛ն դատաւորները, ձեռք առնուի՛ն պատժոյ կանոնադիրքերը, բնուի՛ն բազմութիւն մը Հայոց դատերն ու Հայ լըրագրաց՝ մանաւանդ Սիսաբեանի՝ այն Մէջ մուսլի հարուածի խօսքերը :

Եւ ըստ Սահմանադրութեան վեց հարիւր

հազար ու մէկ կանոնին համեմատ պատժուին, դատապարտուին, տանջուին ու մինչեւ անգամ մեռնին. (ինչո՛ւ)՝ վասն զի զերծ մնայ Մէջ մուռն անոնց անարգ ու ցած գրիչներէն :—

Ի՛հ որոտա՛ն սլծիանաց կաթսաները (փաշաճը զազանը). զոռա՛ն շոգոյ խողովակները (խլիմ պօրուսու), վասն զի Երեւան խօսեցաւ. բայց ի՛նչ... կեցիր իրմէ հասկընանք մէջ մը : Դո՛ւն ես հակ որոտացողը :

—Եյո՛, ես եմ ես :

Եյ ի՛նչպիսի դիւարուղիս խօսքերով կը բարբառիս ո՛վ ամբարտաւան մատնիչ. Թո՛ւ, Թո՛ւ... Ի՛նչպէս կը համարձակիս այս վատութիւնն ընելու, որ միմիայն աշխարհի անարգ ու անհաւատ մարդոց զործն է :

Եթէ կ'ուզես ըսածներուդ ծանրութիւնը իմանալ նէ, բերնէդ ելածները աչքիդ առջին զիւր. ու անցեալ ժամանակաց դէպքերուն վրան ալ մտադրութիւն մը ըրած, անոնցմով չափէ ու չափըփէ՛ որ եթէ այս վտանգաւոր խօսքերդ այն ատեններու հանդիպէր, արդեօք քանի՞ կերպ ցաւալի եղեւնազործութիւններու առիթ կ'ընար ըլլար :

Երդ՝ ըսէ համարձակ, խօսէ աներկիւղ, ի՛նչ մեծ պատճառանք կար, որ այս դաւաճանութիւնը ընելու կը յանդգնիս :

—Պատճառա՛նք մի. (պօռաց Երեւան) պատճառա՛նք մի, դուն ի՛նչ կ'ըսես Հայոց յիմարտ :

դեռ ի՞նչ պատճառանք կուզես որ ըլլայ, երբ
 Զեհուն* հարկերաւոր տարիներէ ՚ի վեր՝ կերպ
 կերպ ճամբաներով երկու կողմն ալ ձեռք ա-
 ռած՝ անոնց հետ կը վարուէր, անոնց մէջ կը
 շահէր, և միշտ փառաւորեալ էր, իսկ այժմ
 այս Սաբունայ լրագրագետները հանդերձ այն
 Փարիզաբուրժուա Միսաքեանիւ՝ առաջուան պէս,
 լռութիւն (վեհանձնութիւն) չընելուն, հակա-
 ռակը ամեն բան չեղանք՝ խօսելուն, և շատ
 բաներ երևան հանելով, էւս՝ էւս՝ այն Սուրբ
 կնկան արքայադիրը հրապարակաւ օրհնէ հա-
 նելուն համար, Մեծմուսային իսկ և իսկ բամ-
 բառներուն, նախատուելուն պատճառ եղած
 են: Իհա այս է պատճառն ու պատճառանքը
 ուստի այսքանն ալ բաւական է որ անոնք ար-
 ժանի են պատժոյ և մահու: Պատասխան տուր
 նայիմ —:

Իհ. Ինչ անիրաւաբար կը խօսի սա յան-
 դուզն աներեւոյթ Լալը՝ նայեցէք մէյմը ով
 աշխարհի ՚ի իողինէսեան մարդիկը, և ի՞նչ կերպ
 ծուռ ու սխալ դատողութիւններ կ'ընէ, լե-
 ցէք և դուք ով խմաստուն Լեւոնացիք. հա-
 պա մե՞նք...: Սե՞նք ինչ շտենք, ինչ պո-
 ցենք այս կարգէ դուրս դատախազին, և դա-
 տաւորին: Ինչո՞ւ նմանցընենք ասոր ցրցուցած
 տարօրինակ պատճառն ու պատճառանքները,
 անանկ որ՝ նոյն և նմանը յարմարի: Երբ սա
 վայրկեանը ուրիշ բան չի գար միտքս, այլ
 միայն Լազարեանին, Գայլ ու Գառնի առակը
 գոր ինչպէս, — Գայլն ու Գառը վաղած ջրէ մը
 ջուր կը խմէին, բայց Գայլը շատ վեր էր
 քան Գառը, և պատճառ կը փնտռէր որ
 կերպով մը յափշտակէ Գառը: Ուստի տե-
 սածին պէս՝ մէկէն բովը վագեց, ու սկըսաւ
 մեղադրել թէ «ինչո՞ւ համար իմ ջուրս պղա-
 րեցիր...»: Եւ թէ «Լըէկ բու հայրդ տե-
 սայ որ իր ձայնով կը յորդորէր շներն որ զիս
 հալածեն»: Հազար անգամ անմեղ Գառը ին-
 քըզինք պաշտպանելու ու արդարացընելու հա-
 մար ջանայ ըսելով թէ «Ես ի՞նչպէս կրնամ բու
 ջուրդ պղտորել որ խմած տեղէդ շատ վարէն
 կը խմամ, և զայն ապահով ցընելու համար
 դարձեալ կ'ըսէ որ՝ «Եվ Գայլ, մտքէս ալ ան-
 գամ չէ անցած որ քեզն փաս մը հասցընէմ», —
 ուստի այս խօսքերով չարամիտ Գայլը չէր

կրնար համոզուիլ ու իր զագանական խոր-
 հուրդէն ետ կենար. այլ իւր փափաքը յագե-
 ցընելու, այսինքն անբիծ ու անմեղ գառը նոյն
 ստեղծ յափշտակելու համար՝ դարձեալ սոսկա-
 լի ունալներով՝ բարկութենէ ակռաները
 կուծտած, ինչիւր անկուած՝, վեր վար չի-
 տեմ, հալածեց չի հալածեց պէտք չէ. ես քեզ
 յափշտակելու, կլելու, ու նոյն ձեր բոլոր
 սերունդը չնչելու նպատակ մը ունիմ, զայն
 պիտի կատարեմ, ըսաւ ու կատարաբար ան-
 մեղ գառին վրայ յարձակելով պատառ պա-
 տառ ըրաւ ու կերաւ: — (Երգարեւ առասպելա-
 բանօրէն առակ մըն է այս որ մեր խնդրոյն
 մէջ օրինակ բերինք. բայց այս ու այսպիսի
 առակները շարադրող Լազարեան՝ ու այլ և այլ
 հեղինակները կամեցան անոնցմով ժամանակի
 մարդկանց անիրաւ գործողութիւններն ու ա-
 նիրաւութեանց պատճառները ետ մղել, ու
 ապագային ծնելու մարդիկը պէս պէս բնական
 խրատներով կրթել ու բարեկարգել): Երբ
 այս օրինակը հոս յիշելն հտքը՝ մենք ալ
 չի՞մք կրնար Երևմտեան Օղային Սուրհանդա-
 կին համար համարձակ ըսել թէ՝ «Ես իւր-
 րոխտ Լալը (Ժանօթ նպատակաւ մը) Հայ
 ազգն ու անոր պաշտպան լրագրիները, անց-
 եալ ու արդի քաջ գրութիւնները անխնայ
 նախատելու, բամբասելու ու զանոնք պառակ-
 տելու պաշտօնն առած՝ շատ մը օրէն, շունչէն
 կրակէն, մոխիւն ու շուքէն փաստեր առաջ բե-
 րած՝ օր առաջ իւր վերջն նպատակին հասնելու
 կը ջանայ ու կ'աճապարէ: Եւ կրնամք ըսել
 վասն զի ասոր համար է որ ինքրզինք մոռցած,
 աչուրները խաւարած, միտքը պղտորուած,
 դատաւարտութիւն կ'սպառնայ, մատնութիւն
 կ'որոտայ, զըպարտութիւն կ'ստեղծէ, բար-
 բանջմունքներ՝ կ'արձըկէ, երկդիմի խօսքեր կը
 նետէ, պէտք չեղած տեղ խեղկատակութիւն-
 ներ կ'ընէ, վերջապէս... վերջապէս իւր նը-
 պատակը...:

— Լալ ի՞նչէ եղեր նպատակը, Մեծմուսայի
 պաշտպանութիւն, կողմնակցութիւն. չէ, չէ,
 զիտեմ ան շինծու է:

Հապա ի՞նչէ. ինչըլլալը օր մը դայն նե-
 դը խօթելով՝ կամայ և ակամայ կ'ստիպեմ յայտ-
 նի ընելու:

Սակայն հիմայ նայինք թէ՛ այս անգամուան
 խօսակցութիւնը ո՞ւր պիտի կայանայ. գոր իւր-

* Հոս մեծմուս բառը, լրագիր չի պիտի հասկըցուի:

ըն բռնաւոր ինքնակալի մը պէս սկըսաւ :

Բայ՝ սկըսաւ զորձեալ խօսիլ :

— Բեղի կ'ըսեմ քեզի խեղճ փատաբան (պօռչըրոսց) որկորը պատուելով, ինչ է այն քան այլապէս կեցեր ըսածներու չես պատասխաներ — :

Ինչո՞ւ պիտի այլապիմանսիտ (ըսի) այլանշափ քու տնիսրութեանդ, ու չափէ դուրս կատարութեանդ վրայ խորունկ կը մտածեմ: Չի կարծե՞ս որ քեզ անպառասխանի պիտի թողում, մանաւանդ թէ եւապատիկը պիտի հաւուցանեմ :

Բայց նախ և առաջ սա ըսէ ինծի նայիմ թէ այսքան համարձակութեամբ խօսելու դուրսութիւնը ո՞րքէ ստացեր ես : Ըսենք թէ՛ այս սենեակը մանեղու արտօնութիւնը մեր կողմէն վեհանձնութիւն մը եղած ըլլայ, սակայն այս կերպ կարգէ դուրս գողում գոչումներով, ու գաղանական ահաբեկ ձայներով զիս ու ընտանիքս երկիւղի մէջ ձգելու իշխանութիւնը ո՞ր կողմէն ընդուներ ես, պիտի խօսիս նէ մեղմ ու մարդավարութեամբ խօսէ, չէ նէ ուրկէ եկար նէ եւ հոն գնա : Բայ վճռողական խօսքերու վրայ «Լաւ» Լքողողի նման թեւերը բացած պատին բռն քշելով, իբր հասկըցնել կ'ողբեր թէ թեւաւոր եմ : Բայս —

Ի՞նչ, ի՞նչ, երթամ մի. ո՞ւր պիտի երթամ ո՞ւր. ասկէ ադէկ տեղ ո՞ւր կրնամ գտնար՝ մինչեւ որ պաշտօնս կատարեմ :

Ի՞նչ է եղեր պաշտօնդ :

Բայ տեղ ուղեւոր մը — իմ առաջին պաշտօնս (ըսաւ) տղէտ հայերուն կարգաւ գրել սորվեցընել է, երկրորդ ... — :

Եւ երրորդը, երրորդը, հարեւրերորդը ուրիշ ատեն դուրսէ, հիմա սա առաջինին վրայ խօսք ընենք : Աստի խիստ է բանդ այդ ո՞վ էակ. նախ՝ ո՞վ ուսոյց քեզի թէ՛ Հայերը կարգաւ գրել չեն գիտեր :

— Եհա Մէքմուան, ան ուսմանց գլխաւոր աղբիւրը, գիտութեանց յորդառատ գետը, լուսաւորութեանց լուսափիւռ ջահը ու առաջնորդը (ըսաւ). հասկըցար հիմայ — :

Հասկըցանք ան. անոր վրէժը կ'ըսեն. Ե՞րբ ըսաւ, որ պարագայի մէջ ըսաւ. ան այնպիսիք, ըսածիս չի մնաց, Միսթարեանները, Միսթարեանները պօռաց : Մէկէն 'ի մէկ զինքը չեխելով մը, Ի՞նչ փուռ տեղ կը պօռաս. հի-

մայ քեզի Միսթարեանի անուն տուող կա՞յ, դոցէ, բա՛ն. դոցէ հիմայ սա Միսթարեանի խօսքը, փան դի յարմար տտեն անոնց վրայօք քեզի հետ երկար խօսքեր ունիմ ընելք, այժմիկ բացատրէ՛ սա բանը որ ե՞րբ ըսաւ Մէքմուան թէ՛ «Հայերը կարգաւ գրել չեն գիտեր» :

— Երբ պիտի բռնէ՛ այն տտեն որ՝ Հայերը Մուշի, Իւււ Բիլիսէյի, Պիթիսի դէպքերուն մէջ նետուեցան՝ այն դէպքերուն որ ամենեւին իրենց վերաբերիալ բաներ չէին — : Ի՞նչ կըսես «եակ» մէկէն 'ի մէկ բոլորովին յիմարեցար՝ ի՞նչ եղար չիտեմ. խելքդ քեզի ժողովէ՛ լեզուդ ալ ներս քաշէ : Ի՞նչ ըսել է եւնջ վերջերս քանի չէ՛ խօսքը : Եթէ քուկին և քու համախոհացող զիւններնուն մէջ սակաւիկ մը խելք մնացեր է նէ՛ սա համառօտ դատաշնորհութիւնս ադէկ ըմբռնեն՝ ու մէյմ'ալ ասանկ կեղծ ու մոխական դատումներ չընեն. այսինքն Մուշը Տաճկաստանի սեպհական երկիր մը, մէջի բնակիչներէն շատը բուն Հայ, նոյն տեղէն ամուսնացեալ կին մը յափշտակուեցէ՛ Հայ դայն կորսնցնող ու օրերով շաբաթներով փնտրուող երկիր Հայ. վերջապէս ասոր հակառակ դանի յափշտակողները Պապական, կրօն ու էրկիր ուրացընողները Պապական, ամենեւին յետո դարձընելու միտք, կամք չունեցողները Պապական, ալ (Սահակը, մահակը, մէկդի թողմք), հիմայ յայտնի խոստովանէ նայիմ. (առանց երեսպաշտութեան) : ուղղակի ապա դատը որո՞ւ կի յնայ :

— Մէքմուանի — :

Ճանրմ ի՞նչ կ'ըսես. Մէքմուան ի՞նչ բան ունի այն տեղը :

— Մէքմուան՝ ըսինք ա՛յ, մ'երկնցներ — :

Մէքմուան ըսելով կը լինայ, երկիր իւր կողակիցը կուգէ կոր :

— Թող ուղէ՛ — :

Եզգին բողոք կ'ընէ կոր :

— Թող ընէ՛ — :

Եւ ասոր վերջը :

— Եսոր վերջն ալ այս է, սկիզբն ալ :

Բայց զարմանալով կը զարմանամ ու ցաւելով կը ցաւիմ ձեր միամտութեանը՝ միանգամ անմտութեանը վրայ թէ՛ այս եղիլութիւնը իբրեւ նոր դիպուած մը համարելով՝ այնքան զայն բացաբշուարեցաք, մեղադրեցիք ու գրելներով

պատերազմեցաք. այսօրուան Մշեցւոյն համար, ամենեւին չի յիշելով (թողում հեռուները ու մեծերը) դեռ երեկ չէ միւս օր խալթալքի մը յափշտակուիլն, ու տահա անցեալ օր Խսկէն տէրցի մը գողցուիլը: Պե՛ռ ևս չիտէք ա՛, վաղն ալ քանի մը Օրթադեղցիներ, և Պէ՛ շեթաշքի մը, եկող շաբթու արդէն հոգւով յափշտակուած Պէ՛յ օղլուցիներ, Ղիզվէթէն փաղջող հարսեր, փեսաներ, և այլն և այլն —:

Ըսոնց հիւս մէկը Մշեցի կնկան գործին չի նմանիր նէ ալ սա և այլն և այլն Ի՞նչ պիտի ըլլայ:

— Ըն ալ ձեր համախոհներէն շատերուն տղիտաբար ըսելը թէ՛ մենք շաբաթ ետ, անտէր Ինչո՛ւ, ինչո՛ւ մը հաշար հոգի դեռ մեզի պիտի տեսնուին, ա՛նք:

ՄԱՐԴ ԵՒ ԻՒՐ ԹՇՆԱՄԻՆ ԲԵԼԻՍՐ

Տես թիւ 4.

Արդարեւ անոնցմէ էսի նախանձելի ինչ երջանկութիւն, ինչ անպատու փառք, ու ինչպիսի սքանչելի պատիւ կրնար ստանալ ընդ հանուար մարդկանց Սերունդը այն Մարդասեր Արարչէն, երբ ոչ անոր անսկիզբն էս անլուծման Աստուածութեանը հետ հաւասարէր:

Երանելի Մարդ, Երջանիկ ստեղծուած: Եւ արդ անաւասիկ Մարդս Աստուծոյ անսահմանելի ու անքննելի տնօրէնութեամբը յայպիսի գերազանց վիճակի մը հասած ատեն՝ ինչպէս ըսինք, ան չար Բելիարը՝ այն Աստուծապարգէն առաւտաշնորհումները մարդուն վրայ յայտնի տեսնելով, ու ապագային ըլլալու անքիւ բարիքներն ալ նշմարելով՝ մեկ կողմէն սաստիկ տանջանք միակերպ կը սանջուէր ու կը տոջորուէր, էս միւս կողմէն, խորհելով, մտածելով՝ չարանմար որոգայքներ կը պատրաստէր, մարդուն այս ստացած արդի էս ապագայ բարիքներէն զրկելու, ու իրեն նմանցընելու համար:

Ո՛վ սարսափելի խորհուրդ, ով երկիւղալից մտածմունք: Ինչո՛ւ, ով չարանձի Սատանայ, ինչո՛ւ, ինչ կ'ուզես այս անմեղ արարածէն. ով արդէն մեղապարտ եակ: Ի՞նչ վնաս կրնայ պատճառել քեզի այն. դու որ ամեն կողմէ, ու ամենայն կերպիւ վնասուէր ես: Ի՞նչ կերպ նեղութիւն կրնայ տալ քեզի մարդս՝ դուն որ արդէն նեղութիւնք նեղութեանց, վիշտք՝ վշտաց, տանջանք՝ տանջանաց,

նաչ երես, Ի՞նչ կ'ուզես երբ —: Չէ «եակ», չէ, այս տեղ դարձեալ սխալ դատողութիւն ըրիք: Ըյս խօսքը ըսողները (եթէ ըսեն նէ ալ), լաւ ըմբռնութեամբ կ'ըսեն, ինչո՛ւ որ (փօլթիթով թունաւորուած) բազում ան հոգւով շայեր ելած են՝ որ փոխանակ իւր գտնուած սեպհական կողմը բանիւ և արդեամբ պաշտպանելու, կամ պաշտպանողները բաջալէրելու, ամեն ժամանակ այն կողմը յարած՝ տալիքներ կը նախատեն, կը բամբասեն, ու զայն պաշտպանողները վըհատեցնելու կ'աշխատին: Ի՛հա այս կերպ աշարդ զրուծեան մը ծառայողներու համար կ'ըսեն այն խօսքերը, ու ըստ արժանւոյն պարտ է ըսել և ի՛ գործ դնել, որպէս զի Ըզըզը գերծմնայ յամենայն ներքին թշնամւոյն յանկարծահաս որոգայթներէ...:

վայր՝ վայից լիճերու մէջ կը վխտաս ու կը խըղդուիս:

Ուրեմն բող մարդը որ իւր յախտեանկան երջանկութեանը մէջ յախտեան գուարճանայ, էս դու ալ գնա մեռնովդ կանգնած վիճի մէջ՝ ճակտիդ վրայ դրոշմուած, անվերջենայի ու անվախճան դատապարտութեանդ պատիժները կրէ:

Ուստի հեռացիր Բելիար, հեռացիր այս սուրբ Պարտիզին շրջագայներէն, վասն զի երկուքիդ մէջ տեղ մեծ վիճ մը կայ, որ ոչ դու կրնաս անդին անցնիլ, էս ոչ ան կրնայ սաղիւն...:

Բայց նայեցէք ինչ կը գոռայ Չարը, չէ կ'ըսէ ջըլլար ու չեմ կրնար հեռանալ, քանի որ անոր վրայ իմ կորուսած փառքերուս կրկնապատիկը կը տեսնեմ:

Ո՛հ չեմ կրնար դիմանար, անոր եղած էս ըլլալու բարիքներուն մեծութիւնը մի առ մի յիշելովս՝ երբ Աստուծոյ իւր ահաւոր ճայնովը անոր շնորհեց ու խոստացաւ:

Ի՞նչ կ'ըսես դու մարդ հողեղէն, գիտես արդեօք քե հրքան ծանր է ինձ անոր այն կերպ ապրիլը. այն մարմնաւոր ջնջին հակ մը՝ երջանիկ կեանք մը վայելէ, էս անմարմին հակա յախտեան վատ ու անարգ կեանք մը անցունեմ: Այն գուարճանայ՝ էս տրտմիմ, այն խնայ՝ էս լամ, այն բազում յոյսերով գօրանայ՝ էս յուսահատութեան յետին ծայրը հասնիմ, վերջապէս օր մը

այն երանելին հոգով է. մարմնով միացեալ՝ փառաց արքայութեան մէջ (անոր քաղցրութիւնը որ գիտեմ ես) ցնծայ է. ուրախանալ, էս վատս ու անարգս դժոխային անդունդներու տակ՝ վայից ու հեծից աղաղակներովը անտէր ու անմխիթար մնամ:

Ասոր համար գիտցած էղիք ով մարդիկ քե՛ս ամեն ատեն մեզ հանգիստ պիտի չի բողոս աշխարհի վրայ, ամեն անգամ մեզ պիտի փորձեմ, պիտի դրդեմ, պիտի նեղեմ, պիտի ջարջարեմ, ու ամեն գործերնուդ մէջ պիտի գտնուիմ, որպէս զի ինծի պէս մեզ ալ այն Արարչին դէմ մեղանքեցնելով ու ապստամբեցնելով, վերջապէս իմ ինկած թխնալից հորին մէջ մեզ ալ քաշեմ:

Բայց նախ երբամ ձեր նախահայրը մէյնը փորձեմ, խաբեմ, ու երէ կարելի է իւր գերազանց աստիճաններէն ձգեմ, ու յետոյ ընդհանուր Սերունդը:

Ի՞նչ բաներով: Կեցիր ու տես:

Ո՛հ, լսեցէք, լսեցէք, ձայնն Սատանայի ու կորստեան. ով դրախտաբնակ Մարդիկը, զգոյշ եղիք, արթուն կեցէք, յամենայն ժամ ձեր գործնոր աղեղը լարելով պատրաստուեցէք, վասն զի անսաստիկ բշտամացաւ Մարդկութեան բշտամին, զինուորեցաւ նախանձելին, պատրաստուեցաւ փառասիրեալն, զարնելու, քանդելու ձեր հանգիստ ու երջանիկ բնակութիւնը. էս մեզ ալ իւր դժոխային շրջաններուն տակ գերի ընելու: Սարսափելի ոճիր:

(Ո՛վ անիմանալի, անքննելի ու անհասանելի խորհուրդ Աստուածային կարգաւորութեան, որ գիտնալով մարդկային բնութեան տկարութիւնը, բող տուաւ բշտամայն այն սուրբ պարտեզը մըտնալու, մարդը փորձելու ու անոր հետ պատերազմելու, ու մինչեւ անգամ գայն յաղթելու . . .):

Եւ արդ, անառասիկ հոս է մեր խնդիրը, զոր խօսքերնուս սկիզբը ըսեր էինք քե՛ս — Ամենաջարն բանասրկուն մարդկային ազգին երջանկութեանը բշտամանալուն, ամեն պարագայից մէջ մէյնիկ հընարբովն իրեն կանգնած անդունդին մէջ որջալու կ'աշխատի — Դարձեալ ըսեր էինք որ — տփսս ուր անոր այս ամենաբշտաւ փափաքին հասցնելուն պատճառ մարդս ինք եղած է — Ինչո՞ւ: Խլանալով կենսատու ձայնի՝ Արարչին, ունկնդիր ըլլալով Բելիարայ մահաշունչ ձայնին, անարգելով իւր Բաբելարին երջանիկ պատուերը, անալով օճակերպ Գազանին յեղաբուխ խօսքերուն:

Սակայն հիմայ նայինք քե՛ս ի՞նչ կերպ ձայներով կ'որոտայ Բելիարը. հարկէ կամ հրաշխի բարբառնը-

մունքներով կը խօսի մարդուն հետ այն ջարհաճին. էս մարդկային ապերախտութիւնն ալ ի՞նչ կ'ընէ ու ի՞նչ կը պատասխանէ, որոնցով մեր ըսածը աղէկ մը հաստատութիւն գտնելով՝ բուն իսկ յօդուածիս նպատակը երեսն էլլէ:

Ուստի ի՞նչ է, ով է այն որ եղեմայ դրախտէն ներս մտնալու կը համարձակի, ու ծառի մը պլլուած բարձրամայն մարդը իրեն կը կանչէ:

Ո՛հ, փախիր ով մարդ, փախիր այն մահ ըսպառնացող ձայնէն, ու մի մօտենար այն ծառին բովերը, վասն զի քու յայտնի բշտամիդ է, որ օճի կերպարանք առած՝ եկեր է քեզ փորձելու, խաբելու ու այս կենաց դրախտէն արտաքսելու:

Արդ հալածէ գայն որչափ կարող էս էս ըստ ինքեան կարող էս հալածելու: Ան որ քեզ ասկէ դուրս ընելու կ'աշխատի, որուն չէ տուեալ իշխանութիւն, դու որ ունիս ան իշխանութիւնը՝ ուրեմն վրոնտէ գայն գազանը, ու արտաքսէ այն սուրբ տեղէն . . . : Բայց ասոր հակառակ ի՞նչ կ'ընէ մարդը, անա կը մօտենայ անոր, ու կ'ըսէ կըսի հետը խօսի, ի՞նչ: Նայեցէք մէյնը քե՛ս ի՞նչ կը խօսակցին: «Զի է, զի ասաց Աստուած (կ'ըսէ օճակերպ գազանը մարդուն) քե՛ս յամենայն ժառոց որ իցեն 'ի ներքս 'ի դրախտի այդը՝ մի ուտիցէք»: Է՛հ. յետս յետս գնա մարդդ Աստուծոյ՝ այսպիսի յանդգնական հարցմունքէ մը, էս այս խօսքերուն ուշադիր ըլլալով՝ բշտամայն խարդախութիւնը իմացած, առանց պատասխանելու, բո՛ղ զինքը, որ պապանձի ու հալածի 'իմիջոյ դրախտին:

Կամ չէ նէ ըսէ համարձակ քե՛ս, — դուն ով կ'ըլլաս կոր ո՛ր անբան արարած, որ համարձակիս հոս մտնելու, ու Աստուծոյ մեզի համար ըրած պատուէրները իմանալու: Կամ քե՛ս ով մարդ չես արբնար ինքնիրենդ մէյնը՝ որ հարց ու փորձ ընես դուն ալ՝ այն օճը՝ որ անխօսուն կենդանի մը ըլլալով ինչպէս կը խօսի, կամ ով է գնն խօսեցնողը: Զէ. մարդը առանց անոնք խորհելու, մտածելու հանդարտ ոգով կը պատասխանէ գազանին ըսելով քե՛ս «Ի պողոյ ծառոց դրախտի կերիցոյք, բայց՝ 'ի պողոյ ծառոյն, որ է 'ի մէջ դրախտին. ասաց Աստուած, մի ուտիցէք 'ի նման, էս մի հոսս լինիցիք՝ զի մի մեռանիցիք»: Աղէկ ա, գոնէ այս պատասխանը ընելէն վերջը հեռացիր անկէ: Ի՞նչ, հեռանալ մի, ինչ կ'ըսեմ էս հեռանալ մի. չէ քե՛ս քայլ մը ետ երթալ, այլ հետաքրքրութեամբ էս անկի անոր խօսքերը լսելու մօտենալ:

Արդ, անա օճակերպ գագանը այս պատասխանէն ոգի առաւ ու խորհուրդները զօրացաւ՝ տեսնելով մարդուն իրմէ յօժարիլը, ու ալ սկսաւ նոյն վայրկեանը համարձակ Աստուծոյ դէմ ապստամբեցնելու խորհուրդը առաջարկել, այսինքն իրեն անհնազանդ ու փառասիրական ոգին. որն որ Աստուծոյ դէմ գեցը մըն է, ու իրեն կոյստեանը պատճառ եղած է՝ անոնց ալ հաղորդելու, ըսելով քէ՛ «(նվ մարդիկը դուք), Ոջ եքէ մահու մեռանիցիք, զի գիտեր Աստուած, քէ յորում առաւ ու տիցեք ՚ի նմանէ, բանայցեն աջք ձեր, եւ լինիցիք իբրեւ զԱստուած»՝ ճանաչել զբարի եւ զչարս:

— Ո՛վ (խօսք) նենգութեան նշան եւ առիք մահու: Ելէ ականջներդ, գոցէ լսելիքներդ՝ ով մարդ ապերախտ. սոսկացիր այսպիսի յաւիտեական Մահ սպառնացող խօսքերէ: Ելէ աջուրներդ ու մի՛ հայիր այն վտանգաւոր ծառին պտուղներուն վրայ: Հեռացիր կ'ըսեմ անկէ հեռացիր, վասն զի եքէ վայրկեան մը եւս կենաս հոն, անշուշտ պիտի բռնաւորուիս, ու պիտի անցնիս այն գագանին ճանկերուն՝ զոր պիտի տանի իրեն մահապալտ գոբը:

Ուստի քեզի կ'ըսեմ աղէ, զնա ըրէ, մի՛ տնտընար ու մի՛ բույնար, կարելի է որ... սակայն... վահ, վահ... ափսոս...: Ես այս յորդորանքները ըրած ատենս՝ մարդը արդէն Փառասիրութեան ու որկրամոլութեան մահաբոյն բաժակը խմէր, գինովցէր, եւ անով ջարաջար խաբուէր ու օճակերպ խզանին՝ այսինքն Բեյիարայ ձեռք գերի ինկեր էր:

Պէտք է շարունակել:

ԳԼՅԹԱՊՈԹԻՒՆ ՄԵ

Սուրբ Արդավառի Տաղաւարը յայտնի է քրիստոնէ ժողովրդեան թէ՛ Փրկչին մերոյ Աշխարհաբարձութեան տօնախմբութիւնն է, եւ այն սրտաշարժ օրը, ՚ի հարկէ ջերմեռանդ քրիստոնէի մը մօտէն մէջ զանազան բարի յիշատակութիւններ կը պըտըտին: Բայց հակառակորդ Սատանան որ մարդկային սաստիկ թշնամին է, այսպիսի հրաշալի օրեր ևս աւելի մարդկանց մօտենալով՝ անոնց առաջըր մէջ մէկ հաւկիթ դրոշմուցած, զանոնք կը խռովէ, կը շփոթէ ու զանազան գայթակղութիւններ մէջ տեղ կը հասէ. 1860 տարւոյն Արդավառի օրը առաւօտուն երկու հոգի Եկեղեցի կերթան, (մէ-

կը մօրուոր, եւ միւսը անմօրուք), այն օրուան կատարուելիք Աստուածային պաշտամանն ներկայ դնուելու համար. Եկեղեցիէն ներս մտնելին յանկարծ անծանօթ մէկը զերենք կը զիմաւորէ, ու կամայով մը ականջ ներնէն ՚ի վար բան մը փախալով, մէկէն կաներևու թանայ. Աս երկու սիրելիները ասկէ բան մը չէ հասկըցած ու բանի մը տեղ չէ դրած, շնտակ կը մօնեն եկեղեցին՝ որ հաղու թէ առաւօտեան ժամերգութիւնը աւարտելու վրայ էր:

Բայց աս ալ ըսենք թէ՛ ասոնց մէկը նոյն եկեղեցւոյ մէջ պաշտօն մը ունէր, անոր համար մէկը գնաց իր պաշտօնին, միւսը նստաւ իւր աթոռին: Այլիս մէկէն երեցաւ Եկեղեցւոյ դուռը տեսնուող մարդը՝ որ երկան հասակաւ սեւ մէկ մըն էր, առաջ գնաց մօրուքին բան մը զուրցեց, յետոյ եկաւ միւսին աջք մը ըսաւ որ մէկ մէկու մօտ էին: Մէյ մը մէկին, մէյ մը միւսին երթալով գալով, վերջապէս մէջ տեղ մեծ ու գալթակղելի որոտում մըն է հանեց:

Այն Սուրբ տեղը, որ անոնց բերնէն ազօթք, աղաչանք, փառաբանութիւն պիտի բլրէր, փոխարէն սիրտ ծակելու խօսքեր ու անարգական զրոյցքներ թափիլ սկսաւ: Այն Սուրբ Տաճարը որ Աստուծոյ յատուկ բնակարանն ըլլալով, դողով ու սարսափով պիտի յարգուէր, հակառակը եղաւ. վերջապէս այն տեղէն որ սիրոյ ու խաղաղութեան ձայներ պիտի լսուէր, խռովութեան ու կռուոյ ձայն մըն է տարածուեցաւ: Ախտաճառ, ըստ կարծեաց մերոյ յայտնի սրտաճառ մը չեկայ:

Արդեօք առաջուրնէ մէկ մէկու մէջ անցած ներքին ատեղութիւն մը, բան մը ունէին: Ոմանք կար կ'ըսեն, ոմանք չէ կար. բայց մենք տեսնք որ սիրով Եկեղեցիէն ներս կը մօնէին:

Հապա թէ՛ եղաւ որ բանը այսքան զայրացաւ:

Կեցիր որ տեսնես:

Այդէ ու ուշադրութեամբ նայէ սա երկայն հասակին ոտուրներուն, ձեռքերուն ու գլխուն վրայ բուսած ահռելի երեւոյթներուն թէ ի՞նչ կ'մնացունէ:

Սատանայ, Սատանայ. Այո՛, ասանք ի՞նչ բան ունի հոս Սատանան:

Արդ ըսի ես, ասանկ օրեր միշտ այսպիսի Սուրբ տեղերու բոլորտիքը կը շօշի, որպէս զի իրեն շահ մը գտնէ:

Ի՞նչ է իրեն շահը:

Եւ յոր այնպիսի երևելի օր մը հարկաւ Մայրն մեր Եկեղեցին իւր շնորհաց գանձը բաշտած առատ առատ իւր սրբարար շնորհքը կը բաշխէ իւր ջերմեռանդ որդւոցը, կը ներէ աւանդ մարդկօրէն սխալանացը անցեալ ու արդի յանձանքները: Եւնք ալ այս Սրբարար շնորհներն ընդունած ու անով զօրացած՝ այնու կը հարածեն իրենցմէ բոլոր Սատանայական փորձութիւններն հեռանալով անոր չարահասար որդալթներէն, որոնցմով կ'ըլլան առաքինի, բարեգործ ազգասէր ու Եստուածապաշտ: Եւհաւաքի այս բաներուն աղէկ հմուտ ըլլալով այն փորձիչը, այն դրդիչը, որոնք որ իրեն գործին մեծ փնտս կը պատճառեն, առանց վայրկեան մը դանդաղելու շտապաւ կը հասնի ասանկ օրեր, ասանկ Սուրբ տեղեր, ուր բազմութիւն հաւատացելոց կը հաւաքուին: Եւստի հեռուէն սուր աչքով մը կը դիտէ, յետոյ կամաց կամաց գնորդ ընդունելու փոքր ինչ հաճութիւն ցրցունողներու քով մօտենալով, անոնց մէկին հպարտութեան, միւսին բարկութեան կիրքերը արթնցուցած, իրօքերին կը խաւարցընէ, աչքունին կը կուրցընէ ու այնպէս նոյն ատեն աւանդ սէրը ատելութեան բարեկամութիւնը թրջնամութեան, խաղաղութիւնը խռովութեան կը փոխուին:

Եւ ի հարկէ այնուհետեւ, Եստուած, Եկեղեցի, պաշտօն, խորհուրդ, մօրուոք, անմօրուր չինայուելով, վայելիքն ու անվայելիքը նոյն ատեն ի գործ կը դրուին . . .

Եսանկով նոյն տեղը այնպիսեաց համար ոչ վառարանութեան տեղի, այլ գործարան սատանայի կըլլայ. որովհետեւ ո՛ր է՝ խաղաղութիւն, սէր հեղութիւն ու խոնարհութիւն, անդ է Եստուած եւ անդ է բնակարանն Եստուածային, որ է Եկեղեցի Տաճար Եստուծոյ. որ ըստ այնմ «ուր իցեն յանուն իմ ժողովեալ եւ անդ իցեն»։ Երդ «յանունն» Եստուծոյ Խաղաղութիւն եւ «Եստուած խաղաղութիւն է»։ Սէր «Օ՛ր Եստուած Սէր է»։ Հեղութիւն ու խոնարհութիւն՝ «զի հեղ եմ եւ խոնարհ»։

Եսոր հակառակ ո՛ր է հպարտութիւն, աւտելութիւն, բարկութիւն, անմիջապէս անդ է Սատանան եւ անդ են գործարանն Սատանայի. վասն զի հպարտութիւնը հնարք Սատանայի է. որով եղաւ հրեշտակ սատանայ. նոյնպէս ատելութիւնն որով արտաբռնեցաւ երկնային դրակ

տէն. եւ եւ բարկութիւնն՝ որ կից է միւս երկուստից, գործ Սաղայելի է։ Եւ ահա այս նիւթերով կանգնեց իր եւ իւր հետեւողացը համար ցաւալի բնակարան մը։ Ո՛ր. ուր եւ իցեն այս ախոք եւ հետեւողը նոյնն։

Հասկըցա՛ր հիմա ով գայթակղեալ Հայ եղբայր, այն օրուան եղելութիւնը՝ որ թախանձանօք ինդրեր էիր այս գործին բուն պատճառն իմանալու։ Դարձեալ հոս սիրող աղէկ մը հանդարտեցընելու համար ըսածներս բովանդակ պարզելով խօսքս ալ վերջացընեմ։ Եւնք որ վերոյիշեալ մարդիկը Եկեղեցի կ'երթային, նոյն օրուան առատաբաշխ շնորհքն ընդունելու՝ չի կրցան. ինչո՞ւ, վասն զի իրենց սեպհական պարտաւորութենէն չեղեցան։

Ի՞նչ էր պարտաւորութիւննին։

Մէկին հարկ էր նոյն տեղոյն կարգին ու կանոնին՝ առանց պղտիկ մէկ կէտ մը անցնելու հպտակիլ. միւսին ալ պարտ էր՝ իւր ընկերին զանուած պահութիւնը եթէ էր՝ հեղութեամբ ու քաղցրութեամբ իմաց տալ. չի լսե՞ց երկու հոգիով խրատէր. դարձեալ չի լսե՞ց հոն տեղի Գլխաւորին ծանուցանէր. եթէ ան ժամանակն ալ սնդէր, ահա այն ատեն ոչ մէկին եւ ոչ միւսին, այլ առ հասարակ բոլոր ժողովողեան առջին ատելի մարդ մը կ'ըլլար. եւ միւս ընկերն ալ իւր պարտաւորութիւնը ճիշդ կատարած կ'ըլլար։

Բայց ոչ եղև այնպէս՝ այլ հակառակը, ինչպէս վերը ցուցըցինք։ Ինչո՞ւ համար, վասն զի այն ծպտեալ Սատանան Եկեղեցւոյ դուռը մէկին սկանջէն ի վար «Ո՛վ անմօրուր, յիշէ որ դուն պատուասէր մէկն ես, քեզի չի վայելը հասարակ մարդոց հետ Եստուածային Սուրբ Խորհուրդներու մասնակից ըլլալ, այլ առանձին տեղ մը քաշուէ, ու զատ աթոռի մը վրայ հանգիստ նստած՝ ինչ պիտի լնես նէ հոն ըրէ»։ Ըսաւ, ու գնաց։ Միւս ընկերին ալ, «Դուն ալ իբրև Եստուածային խորհրդոց նախանձախնդիր եղած ընկերիդ ընթացքը իշխանութեանդ վեր զօրութեամբ մը արգիլես» ըսաւ։

Եսոնք այս կերպ դրդելէն վերջը, գնաց հոն ու երկուքին մէջ տեղ կեցած սկըռաւ զանոնք զրդուել, ու բռնկեցուցած կրակը հովահրել։ Եւ անկէ ետքը ինչ եղաւ նէ եղաւ . . .

Երդ, հիմայ դուն եկու տես, ու աս գործիս մէջ ճշմարտութիւն փնտրուէ, արդարն ու անիրաւը որոշէ, ու այնպէս վճուէ։ Բայց իսպ

ղաղարարն Ծերունին՝ Աստուածային սիրովն լցեալ հասնելով, անմիջապէս կը հալածէ այն որոմնացանն սատանան, ու կերպիւ մը գործը կը խաղաղընէ. ու վերջապէս՝ իւր հաշտարար բնաւորութեամբը ան երկու յուզեալ սիրելիները կարծեմք մէկ մէկու հետ կառարեալ կը հաշտեցընէ. Ուստի անոնք հաշտուելով նորէն Աստուծոյ շնորհացը արժանացան, Սատանան բարկութենէն ճաթեցաւ, մենք ալ մեզի հարկ եղածը ըսինք գրեցինք ու յորդորեցինք, որպէս զի մէյ մալ Աստուծոյ տաճարին մէջ այսպիսի գայթակղական գործ մը չի պատահի,

Արեւմտեան թիւ Գուղիունձուդ և Խճատիյէյի միացեալ թաղերուն մէջ՝ Արեւմտիսանաց ընտրութեան կերպը, կամ գլխաւոր կետերը, Սահմանադրութեան 89 և 96 յօդուածներուն ու Պատրիարքական Հրահանգին՝ բոլորովին հակառակ է եղեր. Արդ այժմ այս բանը ոչ իբրեւ ճշմարտութիւն կ'ընդունինք, և ոչ իբրեւ սրտութիւն կը հերքեմք. Ոչ իբրեւ ճշմարտութիւն, վասն զի յիշեալ թաղերուն ընտրողական ժողովոյն արժանաւոր Վախագահին արդարաւսն, ազգասէր ու խոհեմ բնաւորութիւնները ընդհանուր Ազգիս յայտնի է. և մենք ալ ըսեր ու գործով իսկ տեսեր եմք. Ուստի՝ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ բազմին հաւատարիմ եղող անձ մը՝ փոքուն անիրաւ ըլլայ, եթէ փոքուն անիրաւ է, ի՞նչպէս բազմին հաւատարիմ կրնար ըլլար. Ահա ասոր համար այժմիկ իբրեւ զըպարտութիւն և կամ սխալ դրութիւն մը կը համարինք. Ոչ իբրեւ ստութիւն, վասն զի Ազգին ապագայ երջանկութեանը ու անդորրութեանը պատճառ ըլլալու, ընդհանուր համակրութեամբ ընդունուած, Ազգային այս նոր Սահմանադրութեան ամբողջութեանը վրայ չափազանց յարգութիւն, յոյս ու վստահութիւն մը ունեցած եմք. արդ անոր մէկ կէտը տեղէն սահելուն պէս՝ ետքը զանկապանի քակմանը (չօրսպ սեօքիւմիւ) պէս՝ ետեւէ ետեւ քակուիլ կ'սկսի. Ինչպէս ահագին պատմը՝ անոր մէջ տեղէն քար մը հանելուդ պէս՝ բոլոր պատը ի հիմանց կը քայքայուի.

Այսպէս ալ Սահմանադրութեան գլխաւոր մէկ կէտին ներկային այլայլուիլը, պատճառ կ'ըլլայ ապագային բոլորն ալ անհետանալուն. Ուրեմն այս կապածներով չեմք կրնար ալ մէկէն ի մէկ ստութիւն մը համարելով մեր ձեռքը

անցած նամակի մը խօսքերուն ահանջ խլացունել:

Արդ՝ Արին արդարաւսն բնաւորութենէ կը խնդրուի, որ այս ձայներուն ուշադրութիւն ըրած՝ ճշմարտութիւնն ու ստութիւնը հրապարակաւ յայտնէ, որով արդարն ու անիրաւը, խռովարարն ու խաղաղարարը երեւան ելլէ.

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆԻՐ

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆՔ

«Պատասխանի կարեւոր հարցմանն նորին Բրիտանական վեհափառութեան Վսեմափայլ Դեսպանին» եւ այլն,

Ա. Երնագրով 20 երեսէ բաղկացեալ Մ. Ը. ստորագրութեամբ՝ Տեառակ մը հրատարակուեցաւ Յ. Միւհէնտիսեանի Գործարանը տպագրեալ:

Այս գրուածքը Պալատու դէպքին պատճառաւ, Անգղիոյ Դեսպանէն՝ առ Պատրիարքին Հայոց դրուած նամակին վրայ խորհրդածութիւն մըն է:

Մենք մեր կողմէն առանց բան մը ըսելու, անոր մէջ յօրինուած խօսքերուն խմատին մը տաղրութիւն մը ընելու համար՝ ընթերցողներուս քննութեանը կը յանձնեմք:

Գինը 5 դահեկան:

ՊՂԱՏՈՒՆ Ի ՎՈՍԻՈՐ ՏԵՏՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Աշխատասիրութեամբ Արմենակ Է. Չիգմեհեանի:

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԲԻԻՐԲՃԵԱՆ

Այս Տեառակներով Յարգոյ Հեղինակը առաւել փաստերով կը ջոխ Արեւիկական ծուռ դրութիւնները, ու անոնց սխալ տրամաբանութիւնները, ի վերայ՝ «Բարի մարդ և բարի քրիստոնեայ», անուանեալ Գրքոյն. երկարատևութեամբ Արհիպապատիւ Տ. Տ. Մատթէոսի Սրբադիպագոյն Վաթուղեկոսի ամենայն Հայոց:

Գինը 5 1/2 դահեկան:

Յիշեալ երկու գրուածքն ալ կը ծախուին Մէրճանը Պ. Յ. Մարգարեանի գրատունը:

Խմբագիր-Տնօրէն

Մ. Գ. ՏԵՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԲԻԻՐԲՃԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ